

Posudek bakalářské práce (z pohledu oponenta)

téma: Antropologie sebereflexe žen prostřednictvím fyzického vzhledu

autor: Eliška Marková

vedoucí: Adam Horálek, Ph.D.

Cílem bakalářské práce Elišky Markové bylo zjistit, proč se ženy navštěvující fitness centra zapojují do cvičení a jakou roli v jejich životě hraje body image. Práce je rozdělena na dvě části, hlavními pojmy, kterými se autorka zabývá v teoretické části, jsou sebepojetí (sebereflexe), sebehodnocení, kult krásy, životní styl, využívá teoretických konceptů feministické antropologie a genderových rozdílů mezi muži a ženami ve sportu. Kromě toho zmiňuje také okrajově sebezprezentaci *selfie* žen, které cvičí, na sociálních sítích. Výzkumná část je postavena na vlastním terénním výzkumu, jež autorka realizovala v prostředí dvou kolínských fitness center.

Autorka se snaží vlastní výzkum zasadit do širšího rámce, proto do práce zahrnuje historii sportu, ale i historii feminismu, zdraví životní styl a faktory ovlivňující zdraví negativně. Práce tak nabývá na košatosti a je o mnoho delší, než obvyklá BP. Struktura práce je přehledná, ovšem tím, že autorka striktně odděluje teoretickou a praktickou část a nijak tyto části nepropojuje, práce působí zcela nekompaktně. Zatímco první část – seznámení s teoretickými východisky - bych hodnotila jako naprosto nepřijatelnou, praktická část přináší mnohá zajímavá zjištění a je dokladem o velkém úsilí, které si studentka s vlastním výzkumem dala. Dále budu tyto části hodnotit odděleně:

I. Teoretická část

Jak jsem naznačila výše, zásadní problém této práce vidím ve způsobu práce s literaturou. Hned v kapitole 1.1 na s.13, tedy přímo za úvodem, jsem si poprvé položila otázku: ví studentka, jak pracovat s literaturou? A především, ví, jak parafrázovat? Právě na této první straně teoretické části autorka po přímém citátu z knihy A. Sekota¹ píše jakoby vlastními slovy:

„Ve 20. století sport zneužívaly utlačovatelské režimy, například při prosazování imperiálních zájmů nebo jako totalitní ideologii. Dále se sport zneužíval politickou či rasovou ideologií. Výborným příkladem zde mohou být nacisté, kteří roku 1936 na Olympijských hrách v Berlíně veřejně propagovali ideu árijské rasy. Zároveň tak totalitní režimy přinesly masově organizovaný zájem o válečný výcvik. Postupem času se sport stával mocným nástrojem politického soupeření i organizátorem vrcholných sportovních soutěží.“ (s. 13)

Na tyto informace neodkazuje žádným zdrojem, další odkaz na stejného autora (A.Sekota) je až na konci následujícího odstavce. Ale ani z následujícího odstavce není zřejmé, která informace je vlastní (autorství je E. Markové) a která je z literatury (knihy A. Sekota). **A takto studentka postupuje v celé teoretické části.**

Velmi brzy jsem však pochopila, že teoretická část je patrně pouze kompilací: autorka buď cituje nebo parafrázuje a odkazy na literaturu vkládá jen tu a tam, aby to vypadalo přiměřeně. Jsem si vědoma toho, že takovéto nedůsledné odkazování může být hodnoceno jako plagiátorství. Současně jsem ale přesvědčená, že autorka si tohoto rizika není vědoma. Prostě neví, že i parafráze musí být jasně označena odkazem na zdroj. Ale i kdyby odkazovala důsledně správně, musím konstatovat, že způsob, jak pracuje s teoretickými východisky, je na velmi nízké úrovni. Chválím, že zdrojů používá nadstandardně vysoké množství, dokonce (aspoň to tvrdí) užívá i cizojazyčného zdroje, ale v celé této části absentuje náznak toho, že bude s teoretickými východisky dále pracováno, že o nich sama přemýšlí a ví, proč je čtenáři předkládá. Dokud jsem nedospěla ke konci, měla jsem pouze podezření, ale zpětně, po přečtení celé práce, docházím k závěru, že autorka použila teoretická východiska jen pro doplnění potřebných stránek, ale k teoretickému ukotvení vlastního výzkumu nedošlo.

¹ Sekot, A. 2003. *Sport a společnost*. Brno: Paido.

Podivný způsob citování nacházím na s. 15, kde coby citaci v uvozovkách uvádí:

„Rituály na půdě sportu k sobě váží více pozornosti a zkušenosti než na půdě kterékoli jiné institucionální či kulturní aktivity. Dále můžeme sport definovat tak, že se stal jednou z nejdůležitějších institucí moderního světa. Jeho plné pochopení je nám však stále ještě poněkud vzdáleno. Sport znamená situaci, kdy lidé opustí nehybnost pozice v posteli. Dle autora Coakleye sport spoluurčuje osobnost mnohých z nás a také, že byl sport uctíván fašisty i komunisty, vyznavače volného trhu a i politickými obstrukčníky. A byl také těmito všemi ideovými proudy podle potřeby očerňován. Sport je prostě jedním z nejsilnějších forem názorových protikladů, které historie zná.“ (Coakley 2001: 1, 55, 279, 385)²

Je nepochopitelné, proč je v citátu "Dle Coakleye" (v ukázce zvýrazněno oponentkou) a následně je odkázáno na Coakleye (rok a různé strany). Zde bych se přímo chtěla zeptat, zda neopomněla autorka přiznat, že jde o sekundární citaci a že nečerpá přímo z Coakleye, ale např. z knihy A. Sekota? Z Coakleye autorka údajně čerpá ještě na s. 18, není ale jisté, zda jde opět o sekundární citaci nebo zda autorka pročetla přímo tuto knihu. Tedy prosím, aby při případné obhajobě sdělila, zda čerpala z originálu v angličtině?

Na s. 22-23 je kapitola Sebepojetí rozdělená do 3 odstavců, první a třetí odstavec je zakončen odkazem (Fialová, Krch 2012: 13-15)³. Druhý odstavec neodkazuje na nikoho, tedy na první pohled působí jako vlastní text autorky. Těžko ovšem můžeme uvěřit tomu, že je E. Marková sama autorkou např. věty „Současný pohled na sebepojetí, které neumožňuje izolovat kognitivní aspekty od emocí, položil autor James a dále interakcionisté Cooley a Mead.“ (s. 22) Bez odkazování to tak ovšem vypadá.

Prakticky u každé kapitoly teoretické části (s. 13 – 40) se ptám: kde začíná a končí čerpání ze zdroje? je tam vůbec něco vlastního? A napadají mne i další otázky: jak souvisí s tématem práce? Většina předložených teoretických východisek s tématem souvisí jaksi intuitivně, ovšem coby čtenář v průběhu čtení očekávám, že mi vztah mezi teorií a výzkumem autorka vysvětlí. Ovšem k tomuto propojení nedochází, navíc nacházíme kapitoly, které bez provázání se zbytkem práce zcela nedávají smysl, např. Typologie jáství, Patologie jáství (s. 24-25).

Postupně docházím k závěru, že celá teoretická část je pouhou kompilací děl různých autorů, ovšem se závažnými porušeními citačního úzu. K výpiskům a opisům citací ze Sekota a dalších autorů E. Marková prakticky nic nepřidává, chybí vlastní přínos, vlastní uchopení a vztahení ke svému tématu, nevíme, proč nám tyto výpisky autorka předkládá (nic nám o důvodu výběru neříká a ani se k nim následně při interpretaci dat nevrací). Výjimkami, kdy se snad samostatně nad teoretickými východisky zamýšlí, je patrně jen několik vět: na s. 14 jedna začíná slovy "Dle mého názoru..."⁴, ale tato věta je obklopena dlouhými pasážemi čerpanými ze zdrojů, a ještě další dvě věty začínají slovy „Myslím si“ (s. 26 a 38). To je však žalostně málo, autorka nejde do potřebné hloubky promýšlení o těchto teoretických východiskách.

A konečně hlavní výtka: za závažně problematický považuji její osobitý způsob parafrázování. Vyhledala jsem několik míst, na něž autorka odkazuje, a sice s otázkou: jak vypadají v originále? Důvodem bylo, že jsem si po přečtení slov Markové říkala: proč toho Koudelku⁵ necituje? Není to nějak překroucené? Je to opravdu parafráze? Pochopila zdroj správně? Po vyhledání zdroje jsem zjistila, že při parafrázování dochází k posunutí významu (ani nelze říci k dezinterpretaci), neboť se mnohdy ukazuje, že autorka plně nechápe význam pročených vět. Její práci s dohledaným zdrojem tak považuji za přímo tristní. Pro jasnost uvádím ukázky v tabulce ve dvou sloupcích – viz tabulka níže.

² Coakley, J. 2001. *Sport in society*. New York: McGraw-Hill.

³ Fialová, L., D. F. Krch 2012. *Pojetí vlastního těla – zdraví, zdatnost, vzhled*. Praha: Univerzita Karlova v Praze.

⁴ „Dle mého názoru, sport je správná cesta ke zdravému životnímu stylu a myslím si, že každý člověk by se měl sportu nějakým způsobem věnovat, jelikož je i nedílnou součástí sociálního a kulturního života.“ (s.14)

⁵ Koudelka, J. a kol. 2012. *Marketingový význam body image*. Zlín: VeRBuM.

Tabulka ukazuje práci s vybraným zdrojem (vlevo je parafráze Markové a vpravo citace originálu, z něhož vychází):

č. ukázky	BP Markové (všechny tyto věty jsou v BP na straně 27, řadím je zde chronologicky)	Koudelka a kol. 2012. <i>Marketingový význam body image</i> . Zlín: VerBuM.
1.	Hlavním prvkem tělesného sebepojetí je celkové sebepojetí, na které má největší vliv vzhled člověka. <u>Mezi další základní prvky tělesného sebepojetí můžeme zařadit například zdraví a zdatnost.</u>	"Celkové sebepojetí je nejvíce ovlivněno vzhledem, který je jedním z prvků tělesného sebepojetí. <u>Mezi základní prvky tělesného sebepojetí tedy patří vzhled, zdraví a zdatnost.</u> " (44)
2.	<u>Tělesná kondice neboli zdatnost funguje s optimální hospodárností a účinností. Může však ovlivňovat fyzické i psychické zdraví člověka.</u>	"Posledním ze základních prvků tělesného sebepojetí je zdatnost neboli <u>tělesná kondice, která představuje schopnost těla fungovat s optimální hospodárností a účinností. Zdatnost má vliv jak na naše fyzické, tak i na psychické zdraví.</u> " (44)
3.	Mezi vlivy, které podmaňují tělesné sebepojetí, můžeme zařadit historii, geografii a kulturu.	"Na vnímání těla působí i historické, geografické a kulturní vlivy." (44)
4.	Kultura představuje tělo jako dokonalý ideál, i přesto, že se neshoduje s přirozenými tělesnými hodnotami.	"Kultura upravuje představu o ideálním těle a často tyto ideály pozměňuje tak, že odporují přirozené tělesné konstituci."
5.	Chudé země jsou často spojovány s hladomorem, tudíž s lidmi, kteří jsou podvyživeni. Na druhé straně jsou zde bohaté země, kde je člověk ztvárňován jako obézní.	V chudých oblastech je hubená postava spojována s podvýživou a chudobou a naopak tloušťka asociuje bohatství a prosperitu. V bohatých oblastech je to často obráceně." (45)

Při hlubším zamyšlení docházím k závěru, že všechny dohledané pasáže jsou problematické (na problematická místa upozorňuji podtržením nebo je rozebírám dále – ale především všechny dokazují, že citovat by bylo lépe než takto povrchně parafrázovat).

Dále si rozeberme blíže dvě pasáže, nejprve ukázkou č. 2, jež dokazuje, že autorka obsahu slov Koudelky ne zcela rozumí. Zatímco Koudelka definuje, co je to tělesná kondice (zdatnost) a že úroveň kondice ovlivňuje naše fyzické i psychické zdraví, autorka z této definice vyvozuje zcela mylnou dedukcí rys pojmu "tělesná kondice", a sice že "funguje s optimální hospodárností a účinností". K tomu přidává svůj vlastní dojem rozporu slovem však (původní „má vliv“ mění na „může však ovlivňovat“). Výsledkem je náznak zcela nesrozumitelné formulace charakteristiky a konfliktu. Slova Markové pak chápu takto: tělesná kondice je nějaký jev (snad něco jako parazit), který si v lidech žije s optimální hospodárností, ale vysává jejich fyzické a psychické zdraví. V tomto případě její parafráze zamlžuje původní význam a současně původní slova staví do významu nového (leč nesmyslného). Snaha o vlastní interpretaci přečteného textu způsobuje, že je původní myšlenka Koudelky zcela znejasněna.

To je ještě lépe patrné u ukázky č. 5: v kontextu slova z knihy Koudelky a spol. v podání Markové nakonec vyznívají tak, že ideál krásy v chudých zemích je být podvyživen a v bohatých zemích být obézní! Tedy opět dochází k absurdní dezinterpretaci. Celá parafráze Markové vypadá takto:

„Kultura představuje tělo jako dokonalý ideál, i přesto, že se neshoduje s přirozenými tělesnými hodnotami. Z tohoto důvodu proto dochází ke zdravotním následkům. Ne vždy platí, že krása rovná se zdraví. Všechny kultury se jednoznačně liší ve vnímání těla. Existují zde stereotypy, které vnímají ostatní lidé. Chudé země jsou často spojovány s hladomorem, tudíž s lidmi, kteří jsou podvyživeni. Na druhé straně jsou zde bohaté země, kde je člověk ztvárňován jako obézní.“ (s. 27, zvýrazněno oponentkou)

Je mi jasné, že si tento posun významu studentka ani neuvědomila (a že si ani nemyslí, že je ideálem v chudých zemích být hubený a v bohatých zemích být obézní), nicméně „překroucením slov“ původních autorů k takovým dezinterpretacím nechtěně došlo. K takovému závěru by mohl totiž dospět např. mimozemšťan při četbě BP Markové, který by o evropské či pozemské kultuře nic nevěděl.

Závěr k teoretické části: shledávám v ní natolik závažné chyby, že ji považuji za nepřijatelnou.

II. Praktická část

Ve značném kontrastu s částí teoretickou je část praktická: celkově se mi líbí popis terénu, soubor 20 otázek, počet respondentek není vysoký (je jich pouze pět), ale rozhovory jsou natolik rozsáhlé a hloubkové, že má studentka k dispozici opravdu dostatečný soubor dat, jejichž analýza by pro zpracování dobré BP postačovala. Tedy metodologicky je výzkumná část práce z mého pohledu zcela v pořádku.

Přesto mám i k této části výhrady, a sice čtyři drobné a jednu hlavní (č.5).

1.

První výtku se týká výběru respondentek. Dle autorky hlavním kritériem bylo, že chtěla vybrat takové ženy, které se sportu opravdu věnují. Proto je nejprve pozorovala, cituji:

„Zaměřovala jsem se hlavně na to, jakým stylem cvičí, zda na sebe koukají v zrcadle, jestli cvičí naplno nebo zda mají sladěné cvičební oblečení. Bylo to pro mě velmi důležité, jelikož jsem si potřebovala vybrat ženy, které se opravdu sportu věnují.“ (s.44)

Zde se musím zeptat: podle čeho poznala, že se věnují sportu? (podle toho, že se nedívají do zrcadla? dívají do zrcadla? mají sladěné nebo nemají sladěné oblečení?) Jak poznala, že jsou tyto charakteristiky relevantní?

2.

Nerozumím tomu, proč autorka při popisu terénu (konkrétně jednoho fitness centra) sděluje své dojmy a hodnocení a zahrnuje zároveň své projekce, co na cvičení ženy láká, cituji:

“I když se v Kolíně nachází mnoho cvičení jiných, ženy láká zkoušet stále něco nového, čímž je pump fx nejlepší volbou.“ (s. 42)

Zdůrazňuji, že k tomuto východisku dochází předem, aniž se jej nesnaží ověřit v terénu.

3.

Do souboru otázek pokládaných respondentkám se dostaly dvě otázky s téměř totožným obsahem. Otázka č. 17 se kryje s otázkou č. 15.

Otázka č. 15: *Určuje podle Vás vzhled těla sociální pozici?*

Otázka č. 17: *Myslíte si, že krásné a štíhlé ženy to mají v životě jednodušší?*

Následně i odpovědi se velmi často opakují. Uvítala bych zdůvodnění: proč takto dubluje otázky?

4.

A dále způsob prezentování výzkumu hodnotím jako velmi zdlouhavý - co by mohla autorka abstrahovat a říci ve zkratce, rozpitvává a několikrát „přežvykuje“. Např. odpověď jedné z respondentek, že ji ke cvičení motivovaly její kamarádky, opakuje minimálně na třech různých místech:

„Respondentka č. 4 začala nejprve cvičit kvůli tomu, že ji do toho přinutily kamarádky, které jí říkaly, že by měla začít cvičit. Ze začátku chodila na cvičení s nechutí a vidinou toho, že ji bude druhý den bolet celé tělo. Poté ji to ale začalo moc bavit, jelikož na sobě pozorovala výsledky, které byly viditelné jak na váze, tak na oblečení a centimetrech v oblasti pasu. Momentálně tedy už cvičí ze své vlastní iniciativy a je moc vděčná svým kamarádkám za to, že jí pomohly.“ (s.58)

„...ze své vlastní zkušenosti začala cvičit kvůli nátlaku svých kamarádek. V současné době je jim za to ale moc vděčná.“ (s.72)

„Respondentka č. 4 mi odpověděla, že začala cvičit z nátlaku svých kamarádek, které ji neustále vštěpovaly, že je silná. V současné době je jim ale velmi vděčná za jejich názory, jelikož shodila přebytečná kila a je se sebou nadmíru spokojena.“ (s.72)

Jinou ukázkou zdlouhavého opakování odpovědí je zpracování otázky č. 6 (s. 54-55).

5.

A co je hlavní mou výtkou ke zpracování výzkumu? Iritovaly mne pasáže, v nichž autorka komentuje odpovědi vlastními postoji k dané otázce. Např. za parafrázi odpovědi dvou žen „cvičí hlavně proto, aby se cítily lépe a aby si udržovaly svou kondici“, Marková dodává:

„S posledními dvěma respondentkami plně souhlasím, jelikož také cvičím kvůli tomu, aby[ch] si udržela štíhlou postavu a cítila se tak celkově lépe. Necvičím pro nikoho jiného, pouze sama pro sebe.“ (s.58)

Podobně na jiném místě, za parafrázi odpovědi jedné respondentky „Některé ženy chodí proto, že je to baví a vyhovuje jim posilovat své tělo. Chodí tam ale hlavně za účelem zhubnutí a zlepšení fyzické kondice.“ doplňuje vlastním postojem:

„S touto ženou souhlasím, protože také chodím do fitness centra kvůli tomu, abych byla štíhlá a měla dobrou fyzickou kondici.“ (s. 60)

Stejného prohřešku se dopouští, když vlastně agituje, aby ženy používaly make-up (uvádím celou pasáž a zdůrazňuji problematičtější místo):

„Podle respondentky č. 4 by měla mít ideální žena určitě štíhlou postavu a dlouhé nohy jako modelka. Respondentka podotkla: „*Mít takové nohy, stále bych nosila sukně a pyšnila se s nimi.*“ To by podle ní měla mít určitě dokonalá žena. Dále by [měla] mít větší poprsí, ideálně velikost 80 C a útlý pas. Co se týká vizáže, tak by se měla žena určitě malovat, alespoň make-up a řasenku. Důležitým prvkem ženy jsou podle ní i vlasy, které by měla mít žena dlouhé a upravené. S touto ženou naprosto souhlasím, jelikož každá žena by o sebe měla alespoň minimálně pečovat a decentně se každé ráno namalovat. (s. 53)

Jen na okraj se ptám: je si studentka vědoma toho, že k výzkumu nepřistupuje objektivně a že se o to nesnaží? Sama se otevřeně a na více místech přiznává k tomu, že výzkum ovlivňuje vlastní ideologií, přináší svůj vlastní pohled a názory a informantky si vybírá podle nevysvětlených atributů (viz výtka č. 1), chválí je, když odpovídají tak, jak by odpovídala sama. I nad tímto přístupem je nutné se zamyslet, popř. doporučit studentce více kritické sebereflexe při psaní.

Závěr k praktické části. Navzdory uvedeným výtkám je můj **celkový dojem z praktické části** zcela opačný než u části teoretické: studentka dokázala samostatně naplánovat, realizovat a vyhodnotit poměrně rozsáhlý výzkum. Výsledky z výzkumu přináší v přehledné a čtivé formě, chyby z této části, na něž upozorňuji, jsou v poměru k odvedené práci, spíše jen marginální.

Problematičtější je až závěr celé práce, kde bych očekávala reflexi celé práce a aspoň náznak propojení teoretických východisek s výzkumem. Bohužel, pro interpretaci dat nevyužívá žádný z konceptů, nesleduje, nakolik data z výzkumu korespondují s excerpovanou literaturou.

Navíc v úplném závěru práce autorka přichází s překvapivým zjištěním (jakoby šlo o výsledek jejího bádání), když tvrdí:

„V oblasti body image jsem zjistila, že je nejvíce ovlivňována médii, která neustále diktuje ženám, jak má jejich ideální postava vypadat. Ženy jsou poté zfanatizované a chtějí vypadat jako modelky, které se objevují na titulních stranách časopisů či reklam, a prezentují ženské tělo s „nelidskými mírami“, které by v reálné podobě ani neexistovalo.“ (s. 79-80)

Bohužel, nedovídáme se, jak toto autorka zjistila: žádná z otázek nebyla zaměřena na média, v žádné z odpovědí jsem takové tvrzení (že by ženy byly ve svém sebepojetí ovlivněny diktátem médií) nezaznamenala. Jistě by bylo zajímavé, kdyby se na tuto oblast autorka bývala zaměřila, bohužel však tak neučinila, a zmínky o vlivu médií jsou tak pouze v postavení hypotéz či teoretického rámce. Když na s. 26 do kapitoly Body image vkládá parafrázi o vlivu médií na představy o ideálu ženského těla s odkazem na (Fialová 2001: 15)⁶ a k tomu svou jednu vlastní větu (“Myslím si, že mnoho žen je ovlivňováno médii, kdy vidí dokonalou postavu ženy a chtějí vypadat jako ona.”), nemůže pak v závěru sdělit, že došla k výše citovanému zjištění. Bud' toto nepatří k výsledkům této práce, nebo část výzkumu chybí. Bylo by dobré, kdyby se (v případě obhajoby) pokusila vysvětlit.

Celkově z formálního hlediska je možné práci považovat za odpovídající a přijatelnou: formální úprava, struktura, délka, množství zdrojů, vše odpovídá požadavkům kladeným na BP (a dokonce je převyšuje!). Chyby ve vazbách, interpunkci, chybějícím slově apod. jsou jen ojedinělé, v tomto posudku je ani neuvádím. Větší problém spatřuji v těch jednotlivostech, které popisují výše. **Ovšem tyto chyby jsou natolik zásadní, že bych studentce doporučila práci přepracovat. Hrozí především riziko, že se problematické praktiky, jichž se studentka dopouští v teoretické části (neodkazování v parafrázích) mohou stát normou (příkladem pro další studenty. Jsem přesvědčena, že nejde o vědomé plagiátorství, ale nevědomé jistě.**

Závěr: Celkově je na předložené BP vidět velké autorčino úsilí, studentka se snažila zapracovat enormní množství literatury, využít každého detailu z rozhovorů, ale výsledná podoba je mírně řečeno rozpačitá. Práci sice doporučuji k obhajobě, ale zároveň bych autorce doporučila, aby se raději rozhodla práci přepracovat. Potenciál této práce je totiž nesrovnatelně větší než podoba, v níž byla práce odevzdána. Předloženou práci **v závislosti na obhajobě** (dojde-li k ní), bude-li autorka schopna vysvětlit, jak došlo k tomu, že má práce tolik slabých míst, doporučuji ovšem hodnotit nejlépe stupněm **dobře**.

Mgr. Lada Viková

V Pardubicích dne 15.5.2016

⁶ Fialová, L. 2001. *Body image jako součást sebepojetí člověka*. Praha: Karolinum.